

Korte lesomschrijving

In deze les staat de vensterplaat over De crisisjaren van de jaren dertig van de vorige eeuw centraal. De leerlingen ontdekken aan de hand van deze interactieve vensterplaat wat De crisisjaren waren en waar en hoe de crisis ontstond.

De aflevering die *Het Klokhuis* maakte over De crisisjaren biedt een duidelijke en aansprekende introductie op het canonvenster De crisisjaren en deze vensterles.

Titel De crisisjaren

Vak geschiedenis

Canonvenster De crisisjaren

Tijdvak 9 Tijd van wereldoorlogen

Tijd/duur 1 lesuur

Doelgroep basisonderwijs groep 5 t/m 8

Groeperingsvorm klassikaal of in groepjes

Leerdoelen

- Aan het einde van de les kunnen de leerlingen De crisisjaren plaatsen op de tijdlijn.
- Aan het einde van de les kunnen de leerlingen in eigen woorden vertellen wat De crisisjaren zijn.
- Aan het einde van de les kunnen de leerlingen in eigen woorden uitleggen waar en hoe De crisisjaren zijn ontstaan.
- Aan het einde van de les kunnen de leerlingen in eigen woorden uitleggen wat er met de begrippen *Zwarte Donderdag*, *Steun*, *Stempellokaal*, *Zwartwerken* en *Jordaanoproer* en *Werkverschaffing* bedoeld wordt.

Benodigde voorkennis niet van toepassing

Randvoorwaarden

- internet
- voor elke leerling een werkblad
- (kleur)potloden

Beoordeling aan de hand van de bespreking van het werkblad

Lesactiviteiten

Introductie

U kijkt ter introductie met uw leerlingen naar de aflevering die *Het Klokhuis* maakte over De crisisjaren. Vooraf vertelt u dat Nederland en Europa zich op het moment in een economische crisis bevinden. U vraagt uw leerlingen of ze weten wat dat is. Eventueel kunt u in groep 7/8 ook vragen of

ze weten waardoor deze crisis ontstaan is. Merken de leerlingen persoonlijk wat van deze crisis? Vervolgens vertelt u dat er in de jaren dertig van de vorige eeuw zo'n grote economische crisis was, dat we deze periode nu De crisisjaren noemen.

Kern

Na het kijken van de aflevering van *Het Klokhuis*, zet u de interactieve vensterplaat over De crisisjaren op uw digiboord. U vraagt kort een paar leerlingen of ze wat kunnen vertellen over wat ze op de plaat zien. Daarna neemt u uw leerlingen mee op ontdekkingsstocht, want op deze interactieve vensterplaat is van alles te ontdekken. Wat? Dat leest u in de achtergrondinformatie.

Afsluiting

De leerlingen maken zelfstandig of in groepjes de vragen van de werkbladen. Daarna bespreekt u de antwoorden met de leerlingen.

Benodigheden (via entoen.nu)

- Klokhuisaflevering De Crisisjaren
- Interactieve vensterplaat De Crisisjaren
- Werkblad leerlingen
- Deze handleiding

Antwoorden op werkbladvragen

- 1 A) Tijdvak 1900-1950 B) Goed is: grote werkloosheid, armoede, bedrijven sluiten C) Goed is: 3-2- 4-1
- 2 A) steun B) Goed is: om ervoor te zorgen dat je niet stiekem ook ging werken. C) Goed is: Fietsplaatje, sokken en ondergoed.
- 3 Niet goed is: Den Haag - beurshandelaars - commissaris van de koningin - aandelen - stadhouders - niet
- 4 Ter beoordeling van de leerkracht

WIE HELPT
MI AANWERK
ONVERSCHILLIGWAT
H. BEN. BEKEND MET BANKET.
BANKET. EN BEN EEN BESCHAARD
EN GOED VERKOPEN. L. ELAARD

Achtergrondinformatie

Het gebruik van de vensterplaat

De kern van deze les is de vensterplaat over De crisisjaren. De vensterplaat is een hulpmiddel om informatie over De crisisjaren aan uw leerlingen over te brengen. De plaat biedt verschillende manieren om dat te doen. Zo kunt u de les afstemmen op de behoeften van u en uw leerlingen.

In de vensterplaat zijn allerlei elementen interactief gemaakt. Deze zijn gemarkeerd met een *i*. Wanneer u op zo'n element klikt, verschijnt er informatie over één bepaald thema in de vorm van een clip, geluidsfragment of afbeelding. Hierbij staat een korte tekst ter introductie. Wie meer wil weten, kan de 'lees meer'-knop aanklikken. Er verschijnt dan een uitgebreidere tekst. U kunt ervoor kiezen om aan de hand van de vensterplaat zelf over De crisisjaren te vertellen, maar de leerlingen kunnen ook zelfstandig of in groepjes de plaat ontdekken. Alle teksten zijn namelijk geschreven op het niveau van leerlingen uit groep 5 t/m 8. Verder staan in deze handleiding enkele suggesties voor een klassengesprek.

Hieronder vindt u een overzicht van alle interactieve elementen en bijbehorende teksten. De interactieve elementen kunnen in willekeurige volgorde worden aangeklikt, maar voor een klassikale les is de volgorde zoals hieronder weergegeven het meest geschikt.

Informatie op de vensterplaat

i Zakenmannen in pak

Onderwerp: Crisis in Amerika

Beeld: Schooltv beeldbankclip: Zwarte donderdag

Informatie: Op 24 oktober 1929 gaat het op de beurs van Wall Street in New York (Amerika) helemaal mis. Die dag wordt zwarte donderdag (in het Engels: 'black thursday') genoemd. Er ontstaat crisis in Amerika. De crisis in Amerika merken we ook in Nederland...

Letterlijke tekst uit de clip: "Aandelen worden gekocht en verkocht op beurzen, zoals hier op de beurs van Wall Street in New York. Op 24 oktober 1929 gaat het op deze beurs helemaal mis. Die dag heet zwarte donderdag, of wel black thursday.

Mensen die aandelen hebben, raken in paniek en willen zo snel mogelijk hun aandelen verkopen om hun geld terug te krijgen. Maar dat mislukt. De aandelen blijken helemaal niets meer waard te zijn. De mensen

raken in één klap hun geld kwijt. *Crisis* noemen we dat. En als het mis gaat in Amerika dan merkt de rest van de wereld dat ook.

Amerika heeft nu geen geld meer om producten uit andere landen te kopen, zoals bijvoorbeeld Nederland. Nederland verkocht bloemen en groente aan Amerika. En die handel komt stil te liggen. Daardoor komt er ook crisis in Nederland."

i Man met bord

Onderwerp: Crisis in Nederland

Beeld: Schooltv Beeldbankclip: Crisis in Nederland

Informatie: In 1929 ontstaat er crisis in Amerika. Dat merken we ook in Nederland. De handel met Amerika komt stil te liggen. Bedrijven in Nederland moeten sluiten en werknemers worden ontslagen. Ook in Nederland is er crisis...

Letterlijke tekst uit de clip: "In 1929 ontstaat er crisis in Amerika. Veel Amerikanen zijn werkloos. Het land heeft geen geld meer om producten uit andere landen te kopen. Dat merken we in Nederland ook, want Nederland verkocht bloemen en groente aan Amerika. En die handel komt stil te liggen. Bedrijven in Nederland moeten sluiten en werknemers worden ontslagen.

Ook veel fabrieken sluiten hun deuren. Winkels worden opgeheven. De werkloosheid stijgt enorm. Binnen een jaar tijd komen er meer dan honderdduizend werklozen bij. Na een paar jaar zijn er bijna een half miljoen mensen zonder werk. Als steun kunnen de werklozen een uitkering krijgen van de gemeente. Die steun is erg laag, gezinnen met kinderen kunnen er nauwelijks van eten. Sommige mensen proberen daarom, naast hun uitkering, stiekem wat bij te verdienen. Dat wordt *zwartwerken* genoemd, omdat het niet mag. Om het onmogelijk te maken om zwart te werken moet een werkloze twee of drie keer per dag naar het stempelkantoor om een stempeltje te halen. En steeds op een ander tijdstip. Door dat stampelen krijgt de werkloze niet de kans om zwart te werken. Als hij een stempel mist, krijgt hij minder steungeld. Maar mensen proberen toch wat bij te verdienen. Op markten verkoopt de een oude kleren of spullen uit zijn huis, en de ander maakt muziek en hoopt dat iemand als dank wat geld heeft. De armoede in Nederland wordt steeds groter. Ons land is in crisis."

Leestip: Stukje uit Het schrift van Siem blz. 49:
"Vier jaar geleden was het allemaal anders dan nu, ik weet daar niet meer zo veel van, omdat ik toen in de derde klas zat. Maar ik weet nog wel dat alles toen minder somber was. Vader was nog niet 'in de werkverschaffing'. Van 'steun' en 'crisis' had ik nog nooit gehoord. [...] Banken gingen failliet. Daarna ging het overal slechter met de handel. Veel fabrieken gingen dicht of ze gingen minder dingen maken. Er kwamen loonsverlagingen. Veel mensen raakten hun baan kwijt. Daardoor hadden ze geen geld meer om spullen te kopen. Toen moesten er nog meer fabrieken dicht. Mijn vader kreeg ook een loonsverlaging. En daarna nog een keer. Moeder zei: 'het is niet leuk, maar we komen er wel doorheen. We gaan gewoon een beetje zuiniger aan doen'. Ik kreeg 's morgens voortaan een 'boterham met tevredenheid.' Alleen vet op mijn brood. Ruim een jaar later werd vader opeens ontslagen. En hij vond geen nieuwe kantoorbaan. Iedereen wilde werk hebben, maar dat was er niet meer."

i Rij mensen bij steunloket

Onderwerp: Steun

Beeld: Foto stempellokaal

Informatie: Zulke rijen mensen zie je in de crisisjaren heel veel. Het zijn steuntrekkers, mensen die steun krijgen. Steun is geld voor werklozen. De regering wil hiermee de arme mensen helpen. Maar ze krijgen maar weinig geld. Je kunt er net de huur mee betalen en een beetje eten van kopen. Om het geld te krijgen, moet je elke dag twee keer een stempelkaart laten afstempelen op een stempellokaal.

Lees meer

Het stempellokaal is elke dag op een andere tijd open. Je bent eigenlijk de hele dag bezig met stempels halen. Zo kun je niet stiekem werken. Want je krijgt het geld alleen als je echt heel arm bent. Daar wordt streng op gecontroleerd. De politie kan zomaar binnenkomen om te kijken of je geen spaarpot met geld in huis hebt. Als je een nieuwe jas of nieuwe schoenen hebt, moet je uitleggen hoe je daaraan komt. En dan krijg je in het vervolg minder steun. Als je nog nieuwe kleren kunt kopen, ben je niet echt arm. Dan heb je geen extra geld nodig!

Mensen vinden het vaak dus heel vervelend om steun te moeten halen. Werklozen schamen zich er ook erg voor. In die tijd is het een schande als je niet zelf voor je eigen eten kunt zorgen. En iedereen kan zien dat je

steun krijgt. Als ze je niet in de rij voor het stempellokaal zien staan, dan kunnen ze het wel aan je kleren zien. Want wie steun ontvangt, krijgt ook kleren van de steun: iedereen ziet er hetzelfde uit.

Sommige mensen gaan nog liever heel slecht betaald werk doen dan dat ze werkloos zijn.

Leestip: Stukje uit Het schrift van Siem, pag. 77:
"Daarnaast stond het vierkante gebouw waar vader wekenlang had moeten stempelen. Twee keer per dag. 'Waarom moet je elke dag twee keer?' had hij in het begin eens aan vader gevraagd. Vader had spottend gelachen. 'Ik denk dat die pennenlikkers me erg graag zien.' Maar daarna had hij er schamper aan toegevoegd: 'Ze zijn bang dat de werklozen overdag stiekem een zwart baantje nemen. Of dat ze ergens tegen betaling klusjes gaan opknappen. Elke werkloze wordt daar gewantrouwd jongen.'"

i Fiets met fietsplaatje

Onderwerp: Fietsbelasting

Beeld: Fietsplaatje

Informatie: Dit bordje noemen we een 'fietsplaatje'. In de crisisjaren krijg je zo'n plaatje als je de belasting voor je fiets hebt betaald. Net zoals je nu belasting moet betalen voor een auto, moest je in de crisisjaren belasting betalen voor je fiets. Aan je fietsplaatje kan de politie zien dat je betaald hebt.

Lees meer

Iedereen die een fiets heeft, moet vanaf 1924 rijwielbelasting betalen. Ook steuntrekkers. Voor hen is dat veel geld. Ze hebben maar net genoeg geld om eten te kopen, daar kunnen ze niet ook nog fietsbelasting van betalen! Maar ze hebben wel een fiets nodig. Want de stempelkantoren zijn soms ver weg, te ver om te lopen.

Na een paar jaar besluit de regering dat steuntrekkers geen fietsbelasting meer hoeven te betalen. Ze kunnen vanaf dat moment een gratis fietsplaatje ophalen. Maar in zo'n gratis fietsplaatje zit een gat. Iedereen kan zien dat je werkloos bent. Dat is nog een extra schande voor de werklozen. Behalve aan je kleren en je stempelkaart, kan iedereen nu ook nog aan je fiets zien dat je steun ontvangt! En het is ook nog eens heel onhandig, want met dit gratis plaatje mag je alleen door de week fietsen. Alleen dan heb je je fiets namelijk nodig om naar het stempellokaal te gaan, zegt de regering. In het weekend mag

